

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND REGLEMENTAREA EFECTELOR PÂNGERII PREALABILE ȘI A ÎMPĂCĂRII PĂRȚILOR ÎN NOUL COD PENAL

Prof. univ. dr. Viorel Pașca
Facultatea de Drept și Științe Administrative
Universitatea de Vest Timișoara

The present study analyses the preliminary complaint procedure, according to the New Penal Code.

In the new code, the offences which are investigated only upon filling of a preliminary complaint are in general offences relating to property or non-property rights, such as offences against the person (art. 193, art. 206, art. 208, art. 218 paragraph 1 and 2, art. 219 paragraph 1 etc.), offences against property (art. 238, art. 239, art. 240, art. 241 etc.), offences against the family (art. 378, art. 379 etc.), but they do not represent all the procedural functions of the preliminary complaint, whose use is recommended by the Council of Europe as a means of achieving restorative justice.

Noul Cod penal păstrează în mare parte reglementarea existentă în art.131 din Codul penal din 1968, privind efectele lipsei plângerii prealabile, elementele de noutate constând în reglementarea distinctă a efectelor retragerii plângerii prealabile în cuprinsul art.158 și reglementarea exercitării acțiunii penale în cazul decesului persoanei vătămate sau a lichidării persoanei juridice înainte de expirarea termenului prevăzut de lege pentru introducerea plângerii. Din acest punct de vedere soluția legislativă aleasă de legiuitor diferă și de soluția propusă de Codul penal din 2004.

Legislația penală română a reglementat instituția plângerii prealabile în toate cele trei coduri penale. Restrânsă în Codul Penal din 1864 doar în cazul infracțiunilor de adulter, instituția plângerii prealabile este reglementată în Codul penal din 1936 în Titlul IX sub denumirea improprie de „Condiții privitoare la incriminarea infracțiunilor supuse plângerii prealabile” deoarece plângerea penală nu privește incriminarea faptei ci doar pedepsirea infractorului.

Codul Penal din 1968 reglementează în Cap. III al Titlului VII din Partea Generală lipsa plângerii prealabile și împăcarea părților drept cauze care înlătură răspunderea penală (condiția de pedepsibilitate) iar Codul de procedură penală reglementează procedura plângerii prealabile (condiția de procedibilitate) în cap. VIII din Titlul I al Părții Speciale (art.279-286).

În mod obișnuit săvârșirea unei infracțiuni generează obligativitatea organelor judiciare de a declanșa procedurile necesare tragerii la răspundere penală a infractorului indiferent de modul de sesizare a acestora, din oficiu, ca urmare a denunțului unei persoane străine de consecințele infracțiunii sau ca urmare a plângerii formulate de persoana vătămată, acțiunea penală ca acțiune publică se exercită din oficiu (principiul oficialității acțiunii penale art.2 C. pr. pen.).

Concilierea intereselor colective cu cele private necesită ca în cazul unor infracțiuni care lezează drepturile subiective patrimoniale sau nepatrimoniale ale persoanei să i se încredințeze acesteia sarcina de a aprecia oportunitatea exercitării acțiunii penale fără ca

prin aceasta acțiunea penală să devină o acțiune privată, persoana vătămată fiind doar un substitut procesual al puterii publice.¹

Spre deosebire de plângere, ca mod general de sesizare a organelor judiciare de către persoana vătămată despre săvârșirea unei infracțiuni (art. 222 C. pr. pen.), plângerea prealabilă este acea manifestare expresă de voință a persoanei vătămate exprimată în forma și condițiile prevăzute de lege de a cărei existență prealabilă este condiționată începerea și desfășurarea întregii activități procesuale.

Condiționarea răspunderii penale de necesitatea formulării unei plângeri prealabile din partea persoanei vătămate constituie o excepție de la principiul oficialității procesului penal, justificată din considerente de politică penală. Fie că anumite drepturi subiective nepatrimoniale sunt atât de intim legate de persoana fizică încât doar ea poate aprecia în ce măsură acestea îi sunt lezate, fie că anumite drepturi patrimoniale și relațiile constituite în baza acestora presupun un anumit grad de încredere sau raporturi de o natură specială între părți, toate acestea fac inoportună o intervenție etatică nesolicitată și nedorită de nimeni.

Apreciată de unii autori ca fiind un element în conținutul incriminării sau doar o condiție de pedepsibilitate sau numai de procedibilitate², plângerea prealabilă are o dublă natură: din punct de vedere al dreptului penal substanțial este o condiție de pedepsibilitate existența sau inexistența ei condiționând tragerea la răspundere penală a infractorului; din punct de vedere procesual este o condiție de procedibilitate, condiționând promovarea și exercitarea acțiunii penale.³

Deși originile acestei instituții trebuie căutate în acțiunile private – *actiones privatae* – cunoscute și în dreptul roman⁴, instituția plângerii prealabile a cunoscut extinderi sau restrângeri ale sferei sale de incidență în decursul evoluției dreptului penal în epoca medievală și apoi în epoca modernă, după cum se constată diferențieri sensibile și între legislațiile naționale contemporane.

Infracțiunile urmărite la plângerea prealabilă sunt și în Noul Cod penal, în general infracțiuni care privesc drepturile patrimoniale sau nepatrimoniale ale persoanei precum unele infracțiuni contra persoanei (art.193, art. 206, art. 208, art. 218 alin. 1 și 2 art. 219 alin.1 etc..) infracțiuni contra patrimoniului (art. 238, art. 239, art. 240, art. 241 etc.), infracțiuni contra familiei (art.378 art.379 etc.) fără ca prin aceasta să se fi epuizat valențele procesuale ale acestei instituții a cărei extindere este recomandată de către Consiliul Europei⁵, ca o cale spre o justiție retributiv - restitativă.⁶

Pentru ca acțiunea penală să fie exercitată la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, plângerea trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

a) *Plângerea prealabilă trebuie făcută personal de persoana vătămată.* Dreptul persoanei vătămate de a opta pentru promovarea acțiunii penale este un drept personal, indisponibil și netransmisibil. Plângerea prealabilă formulată de o altă persoană echivalează cu lipsa plângerii prealabile.

Persoana vătămată poate exercita acest drept prin reprezentare, mandatul dat reprezentantului trebuie să fie special, procura trebuie atașată plângerii.⁷

¹ N. Volonciu, *Tratat de procedură penală. Parte generală*, vol. I, Ed. Paideia, București 1993, p.146.

² Asupra acestor opinii V. Dongoroz, *op. cit.*, p. 729-730.

³ *Idem*, p. 730.

⁴ E. Molcuț, D. Oancea, *Drept roman*, Casa de Editură și Presă „Șansa” S.R.L, București, 1999, p. 77.

⁵ M. Delmas-Marty, *op. cit* p. 28 și urm.

⁶ F. Tulkens, M.von de Kerchove, *op. cit* p. 77 și urm.

⁷ N. Volonciu, *op.cit.*, p. 113.

Nu sunt valide plângerile penale prelabile formulate de substituți procesuali cum ar fi unul din soți pentru celălalt, părinții pentru copiii majori sau invers, frați sau surori.¹ În cazul în care plângerea prelabilă este introdusă de o persoană care nu are capacitatea procesuală de a introduce o asemenea plângere, aceasta poate fi însușită de persoana vătămată printr-o declarație dată în fața organelor judiciare în termen de două luni de la săvârșirea faptei².

S-a susținut că plângerea prelabilă nu poate fi introdusă decât de persoana fizică vătămată, nu și de persoana juridică, în cazul acesteia din urmă acțiunea penală exercitându-se întotdeauna din oficiu³. O asemenea interpretare este un adaos la lege.

În cazul unor infracțiuni împotriva patrimoniului, persoana vătămată poate fi și o persoană juridică, ori legea penală nu face distincție după cum persoana vătămată este o persoană fizică sau o persoană juridică atunci când condiționează exercitarea acțiunii penale de formularea plângerii prelabile. În cazul persoanelor juridice plângerea prelabilă este formulată de persoanele abilitate să le reprezinte.

În cazul persoanelor cu capacitate de exercițiu restrânsă plângerea prelabilă poate fi formulată cu încuviințarea persoanelor prevăzute de legea civilă.

b) *Plângerea prelabilă trebuie să privească vreuna din infracțiunile pentru care legea prevede că acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prelabilă a persoanei vătămate.* Legiuitorul a prevăzut în mod expres și limitativ infracțiunile a căror urmărire și judecată sunt condiționate de plângerea prelabilă a persoanei vătămate. În cazul altor infracțiuni, plângerea formulată de persoana vătămată nu produce efectele plângerii prelabile, fiind o plângere obișnuită, un mod original de sesizare a organelor de urmărire penală, potrivit art. 301 din Noul Cod de procedură penală.

c) *Plângerea prelabilă trebuie să fie făcută cu respectarea condițiilor de formă și în termenul prevăzut de lege, adresându-se organului judiciar competent.* Potrivit art. 306 din Noul Cod de procedură penală plângerea prelabilă trebuie formulată și introdusă în termen de 2 luni din ziua în care persoana vătămată a știut cine este făptuitorul. Când persoana vătămată este minor sau incapabil, termenul de 2 luni curge de la data când persoana îndreptățită să reclame a știut cine este făptuitorul. Termenul de 2 luni este un termen de prescripție, nu un termen de decădere, ca atare el este susceptibil de întrerupere ori suspendare în condițiile legii.

Introducerea plângerii prelabile după acest termen echivalează cu lipsa ei. Plângerea prelabilă trebuie formulată în scris și trebuie să cuprindă pe lângă datele prevăzute de art. 301 din Noul Cod de procedură penală (numele, prenumele, domiciliul petiționarului) descrierea faptei, indicarea autorului, arătarea mijloacelor de probă, indicarea adresei părților și a martorilor, precizarea dacă persoana vătămată se constituie parte civilă, și dacă este cazul, și indicarea persoanei responsabile civilmente.

Doar lipsa mențiunilor privitoare la identificarea persoanei vătămate și descrierea faptei fac ca sesizarea întocmită să nu îndeplinească cerințele de valabilitate ale plângerii prelabile, lipsa celorlalte mențiuni putând fi suplinită ulterior prin lămuririle pe care organele judiciare sunt obligate să le ceară persoanei vătămate. Dacă autorul faptei este necunoscut, persoana vătămată se poate adresa organului de cercetare penală pentru identificarea lui.

¹ M. Giurgiu, *op. cit.*, p. 38.

² C. S. J., dec. pen. nr. 1164/1996.

³ N. Volonciu, *op. cit.*, p. 113.

Plângerea prealabilă se adresează organului de cercetare penală sau procurorului.

Plângerea prealabilă greșit îndreptată se trimite organului competent, caz în care plângerea se consideră valabilă dacă a fost introdusă în termen la primul organ sesizat, chiar dacă acesta nu avea competența de soluționare a cauzei.

Dacă în cursul urmăririi penale sau a judecății se schimbă încadrarea juridică a faptei într-o infracțiune pentru care este necesară plângerea penală, organele judiciare au obligația de a chema partea vătămată și a o întreba dacă înțelege să facă plângere prealabilă și în caz afirmativ, procesul penal va continua iar în caz negativ se va înceta procesul penal.¹

Odată plângerea prealabilă formulată, ea are efecte *in rem*, fiind indivizibilă. Aceasta înseamnă că atunci când sunt mai multe persoane vătămate prin aceeași faptă, aceasta atrage răspunderea penală chiar dacă plângerea penală s-a făcut doar de unii dintre ei – *indivizibilitate activă (art. 157 alin. 2)*– iar atunci când fapta a fost comisă de mai mulți participanți, aceasta atrage răspunderea penală a tuturor, chiar dacă plângerea a fost făcută doar cu privire la unul dintre ei – *indivizibilitate pasivă (art. 157 alin. 3)*

Lipsa plângerii prealabile înlătură răspunderea penală a făptuitorului fiind indiferente motivele pentru care persoana vătămată a rămas în pasivitate și nu și-a exercitat dreptul de a formula plângere prealabilă, deși avea posibilitatea să o facă.

Plângerea prealabilă făcută de o persoană care nu are calitatea procesuală ori introdusă după termenul legal echivalează cu lipsa plângerii prealabile.

Ca o garanție a apărării intereselor persoanelor incapabile, legiuitorul a prevăzut că, în cazul în care cel vătămat este o persoană lipsită de capacitate de exercițiu, ori cu capacitate de exercițiu restrânsă, acțiunea penală se pune în mișcare din oficiu. (art.157 alin. 4 C. pen.).Dispoziția amintită, existentă și în Codul penal din 1968, are un caracter protecționist, fiind menită să apere interesele persoanelor incapabile și ale persoanelor lipsite de capacitate de exercițiu, ori cu capacitate de exercițiu restrânsă.

În aplicarea prevederilor Codului penal din 1968 s-a statuat că în caz de deces a persoanei vătămate în perioada în care trebuia formulată plângerea prealabilă și aceasta nu a formulat-o, acest drept nu se transmite moștenitorilor și nici nu se poate dispune exercitarea din oficiu a acțiunii penale.² Tot în aplicarea prevederilor Codului penal din 1968 s-a statuat că dacă partea vătămată a decedat după depunerea plângerii prealabile, procesul penal continuă, urmând a fi introduși în cauză moștenitorii, dar numai pentru a se constitui parte civilă,³acțiunea penală exercitându-se din oficiu.⁴

Dacă netransmisibilitatea către moștenitori a dreptului de a formula plângerea prealabilă se menține și sub prevederile Noului Cod penal, în ce privește situația în care persoana vătămată a decedat, sau persoana juridică a fost lichidată, înainte de expirarea termenului prevăzut de lege pentru introducerea plângerii, Noul Cod penal prevede că acțiunea penală poate fi pusă în mișcare din oficiu (art.157 alin.5).

Prevederea amintită nu este de natură a clarifica exercițiul acțiunii penale în caz de deces al părții vătămate, dimpotrivă poate genera noi confuzii.

Faptul că acțiunea penală *poate fi pusă (s. n.)* în mișcare din oficiu înseamnă că nu există o obligație pentru Ministerul Public în a exercita acțiunea penală. Justificarea

¹ T. Jud. Olt, dec. pen. nr. 269/2008, în Indaco Lege 4.

² E. Ionăseanu, *Procedura începerii urmăririi penale*, Ed. Militară, p.122-123.

³ C. S. J., dec. pen. nr.3067/1995.

⁴ L. C. Lascu, *Procedura plângerii prealabile. Decesul părții vătămate. Continuarea procesului penal*, Pro Lege nr. 2/1992, p. 191; C. A. Cluj, dec. pen.342/204 în Indaco Lege 4.

exercitării din oficiu a acțiunii penale ar putea fi explicată doar de existența unui interes public (*pas d'interes, pas d'action*) și nu de cererile moștenitorilor, ale căror interese ar fi fost mai bine apărate de ei înșiși, dacă legiuitorul le-ar fi acordat acest drept. Un asemenea drept este recunoscut de Codul penal german care în art.77 alin. 2 prevede că „Dacă persoana vătămată decedează, dreptul de a introduce plângerea trece, în cazurile prevăzute de lege, asupra soțului/soției și a copiilor. Dacă persoana vătămată n-a avut nici soț/soție și nici copii, sau aceștia decedează înainte de expirarea termenului de depunere a plângerii, dreptul de introducere a plângerii trece asupra părinților; în caz că decedează și aceștia înainte de expirarea termenului de depunere al plângerii, dreptul de introducere a plângerii trece asupra fraților/surorilor sau nepoților de fiu/fiică. Dacă un membru de familie participă la comiterea infracțiunii sau legătura sa rudenie cu persoana vătămată încetează, acesta este exclus de la preluarea dreptului de introducere a plângerii. Acest drept nu poate fi preluat de nimeni, dacă acțiunea penală contravine dorinței persoanei vătămate”.

Nu vedem ce efect ar avea exercitarea din oficiu a acțiunii penale în cazul unei persoane juridice lichidate. Cui ar profita o asemenea acțiune ?

Dacă autorii codurilor tot s-au inspirat din atâtea coduri europene (vreo șase) ar fi putut alege o soluție mai bună decât cea pe care o regăsim în prevederile art.157 alin.5, care se referă doar la situația în care persoana vătămată a decedat, sau persoana juridică a fost lichidată, înainte de expirarea termenului prevăzut de lege pentru introducerea plângerii, dar nu se referă la situația în care persoana vătămată a decedat, sau persoana juridică a fost lichidată în cursul procesului penal.

Mai poate fi exercitată acțiunea penală din oficiu în această situație ? Un răspuns afirmativ ar însemna o interpretare prin analogie a legii, dar analogia *in mala partem* (soluția fiind evident în defavoarea inculpatului) nu este permisă.

Ce soluție va dispune procurorul în cursul urmăririi penale, sau instanța în cursul judecării? Poate fi asimilată moartea persoanei vătămate sau lichidarea persoanei juridice cu lipsa nejustificată de la proces ?

Pentru toate aceste motive credem că textul art.157 alin.5 ar trebui reformulat într-un sens lipsit de echivoc, fie atribuind moștenitorilor exercițiul acțiunii penale, având în vedere și interesele lor patrimoniale, fie prevăzând că acțiunea penală se stinge odată cu decesul persoanei vătămate.

Noul Cod penal diferă de prevederile Codului penal din 1968 dar și de soluția propusă de Codul penal din 2004 nu numai prin reglementarea într-un articol distinct a retragerii plângerii prelabile ci și prin efectele pe care această manifestare de voință a persoanei vătămate le are.

În noua reglementare (Art. 158 alin. 2) retragerea plângerii prelabile înlătură răspunderea penală *numai (s.n.)* a persoanei cu privire la care plângerea a fost retrasă (efecte *in personam*), aceasta nemaiaivând efecte cu privire la toți participanții la săvârșirea faptei (*in rem*).

S-a dorit, în concepția autorilor codului renunțarea la paralelismul între cauzele de înlăturare a răspunderii penale determinat astăzi de existența retragerii plângerii prelabile, respectiv a împăcării părților, optând pentru una dintre cele două, respectiv pentru instituția retragerii plângerii,¹ însă în varianta pentru care Guvernul și-a însușit răspunderea ministerială în fața Parlamentului a fost reintrodusă și împăcarea părților, dar cu efecte diferite de cele recunoscute de Codul penal în vigoare.

¹ Expunere de motive.

Noul Cod penal conține o dispoziție de asemenea nouă, dar pe care o regăsim în practica judiciară dezvoltată sub imperiul dispozițiilor din Codul penal din 1968 ca rezultat al unei deducții, în sensul că nu poate opera o retragere a plângerii prealabile dacă acțiunea penală a fost pusă în mișcare de procuror din oficiu, deoarece în cauză nu s-a formulat o asemenea plângere.¹

Noul Cod penal prevede că în cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de introducerea unei plângeri prealabile, dar acțiunea penală a fost pusă în mișcare din oficiu în condițiile legii, retragerea plângerii produce efecte numai dacă este însușită de procuror (art.158 alin.4).

Noua reglementare reușește să bulverseze o instituție juridică bine stabilizată în practica judiciară, cu certe valori restaurative, îngrădind în egală măsură dreptul de dispoziție al persoanei vătămate, fără nicio justificare de politică penală, invocând un pretins paralelism, inexistent de altfel, între retragerea plângerii prealabile și împăcarea părților, pentru ca în final să le mențină pe amândouă, denaturându-le efectele.

Nu există nici o justificare, nici logică, nici de politică penală, pentru ca retragerea plângerii prealabile, care este o manifestare de voință contrară plângerii (*contrarius actus*) să nu aibă efecte simetrice, în virtutea principiului simetriei actelor juridice.

Pe de altă parte, în cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de introducerea unei plângeri prealabile, dar acțiunea penală a fost pusă în mișcare din oficiu, persoana vătămată se vede privată de dreptul său de a dispune de acțiunea penală, în condițiile în care împăcarea părților nu mai înlătură răspunderea penală decât în cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale s-a făcut din oficiu, și numai dacă lege o prevede în mod expres, or noua lege penală nu prevede această posibilitate în cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de introducerea unei plângeri prealabile.

Iată cum o dispoziție legală care are drept scop ocrotirea celor incapabili sau cu capacitate de exercițiu restrânsă (punerea în mișcare a acțiunii penale din oficiu) se transformă într-o dispoziție care-l privează de un drept procesual care corespunde mai bine intereselor sale. Un minor, pentru care acțiunea penală a fost pusă în mișcare din oficiu, deși infracțiunea este dintre cele pentru care acțiunea penală se pune în mișcare doar la plângerea prealabilă, ajuns major, nu poate retrage plângerea prealabilă decât dacă retragerea plângerii este însușită de procuror și nici nu se poate împăca deoarece legea nu prevede o asemenea modalitate.

Disponibilitatea persoanei vătămate asupra acțiunii penale în cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de introducerea unei plângeri prealabile se manifestă și prin dreptul acesteia de a dispune de exercițiul acțiunii penale, aceasta putând oricând renunța la exercițiul acestui drept.

Dreptul de renunțare - *ius abdicandi* – al persoanei vătămate la exercițiul acțiunii penale în aceste cauze poate fi exercitat în orice fază a procesului penal până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare.

Retragerea plângerii prealabile poate avea loc și în cursul judecării cauzei și în căile extraordinare de atac pentru că deși legea se referă la faptul că retragerea plângerii prealabile poate interveni până la pronunțarea unei hotărâri definitive, în cazul admiterii

¹ T. M. București, s. a II-a pen., dec. nr. 2417/1984; T. J. Dolj, dec. pen. nr. 499/1981 în *Repertoriu de practică judiciară în materie penală pe anii 1981-1985* de V. Papsadopol, Șt. Daneș, Ed. Științifică și Enciclopedică, București 1989, p.255-256, C.S.J., dec. pen. nr. 2067/1995.

căilor extraordinare de atac hotărârea definitivă atacată a fost desființată urmând a se pronunța o nouă hotărâre.

Retragerea plângerii prealabile este manifestarea unilaterală de voință a persoanei vătămate în condițiile unei exprimări libere și conștiente asupra consecințelor juridice ale acesteia. Retragerea plângerii prealabile trebuie să fie totală și necondiționată, trebuind să privească ambele laturi, penală și civilă a cauzei, neputându-se înlătura răspunderea penală a inculpatului sub vreo condiție viitoare.

Manifestarea de voință trebuie să fie expresă și explicită, de regulă făcută personal de către persoana vătămată, direct în fața organului judiciar care are cauza spre soluționare. Retragerea plângerii prealabile este valabilă și dacă este consemnată într-un înscris autentificat de un notar public ori printr-un înscris certificat de avocat pentru identitatea și autenticitatea semnăturii autorului.

Nu este valabilă și nu produce efecte retragerea plângerii prealabile de către o persoană incapabilă sau dacă aceasta a fost făcută sub imperiul constrângerii fizice sau morale. Pentru persoanele lipsite de capacitate de exercițiu retragerea plângerii prealabile se face numai de reprezentanții lor legali. În cazul persoanelor cu capacitate de exercițiu restrânsă retragerea se face cu încuviințarea persoanelor prevăzute de lege.

Retragerea plângerii prealabile are efecte irevocabile, odată retrasă plângerea, nu mai poate fi formulată o nouă plângere cu privire la aceeași faptă. Învinuitul sau inculpatul are însă dreptul la o contraacțiune, putând solicita continuarea procesului penal pentru a se dovedi nevinovăția, caz în care se va dispune scoaterea sa de sub urmărire penală ori achitarea dacă se dovedește că nu se face vinovat de săvârșirea infracțiunii sesizate prin plângerea prealabilă.

Și în cazul împăcării părților la fel ca și în cazul retragerii plângerii prealabile intervenția novatoare a legiuitorului a reușit să „tulbure apele” deși nu existau motive justificate de politică penală nici din punctul de vedere al ocrotirii mai bune a intereselor publice și nici din cel al ocrotirii mai bune a intereselor părții vătămate.

În noua reglementare, fundamental diferită de cea existentă în Codul penal din 1968 sau cea propusă de Codul penal din 2004, împăcarea poate interveni în cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale s-a făcut din oficiu, dar numai dacă legea o prevede în mod expres. Împăcarea părților nu mai are nimic în comun cu infracțiunile pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale se face la plângerea persoanei vătămate.

Asemenea infracțiuni pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale se face din oficiu și pentru care împăcarea părților înlătură răspunderea penală sunt doar trei în Noul Cod penal și anume: însușirea bunului găsit sau ajuns din eroare la făptuitor (art. 243), înșelăciunea (art. 244), înșelăciunea privind asigurările (art. 245). Merita oare atâta osteneală novatoare?

Pentru ca elementele novatoare să fie mai pregnante potrivit noii reglementări împăcarea produce efecte numai dacă are loc până la citirea actului de sesizare a instanței (art. 159 alin 3).

De ce retragerea plângerii prealabile se poate face în tot cursul procesului penal, până la pronunțarea unei hotărâri definitive, iar împăcarea doar până la citirea actului de sesizare a instanței? De ce împăcarea părților poate înlătura răspunderea penală în cazul unor infracțiuni pentru care un interes public justifică exercitarea din oficiu a acțiunii penale și nu poate înlătura răspunderea penală în cazul unor infracțiuni pentru care dreptul de a dispune de exercițiul acțiunii penale este condiționat de manifestarea de voință a persoanei

vătămate? Este justificată și eficientă pentru justiția penală o instituție juridică aplicabilă doar în cazul a trei infracțiuni?

Toate aceste justifică mai devreme sau mai târziu revenirea la regimul consacrat al împăcării părților și al retragerii plângerii prealabile.

Împăcarea părților este actul consensual prin care inculpatul și persoana vătămată înțeleg să pună capăt litigiului născut din săvârșirea infracțiunii, înlăturând astfel consecințele sale penale și civile. Ceea ce se realizează în procesul civil pe calea tranzacției, în procesul penal se realizează prin împăcarea părților. Cu toate acestea, împăcarea părților nu este o tranzacție propriu-zisă deoarece, în timp ce tranzacția este o convenție prin care părțile sting un litigiu civil, putându-se înțelege asupra îndeplinirii în viitor a unor obligații (de a da, de a face sau a nu face ceva), împăcarea părților în procesul penal este totală și necondiționată.

Împăcarea este un act juridic bilateral, consensual, are caracter personal și trebuie să fie definitivă. Împăcarea nu poate fi echivocă, fiind necesar să conțină în mod clar acordul de voință al persoanelor care s-au hotărât să se împăce. Organele judiciare trebuie să constate nemijlocit acordul de voință al inculpatului și al persoanei vătămate de a se împăca total, necondiționat și definitiv, exprimat de aceste părți, personal sau prin persoane cu mandat special, ori prin înscrisuri autentice.¹

Considerăm că acordul părților poate fi consemnat și între-un înscris certificat de avocat în condițiile art. 3 din Legea nr. 51/1995 privind exercitarea avocaturii.²

Împăcarea se poate realiza și prin intermediul mediatorilor, în condițiile Legii nr. 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator³. În cazul în care procedura de mediere se desfășoară înaintea începerii procesului penal și aceasta se încheie prin împăcarea părților, persoana vătămată nu mai poate sesiza, pentru aceeași faptă, organul de urmărire penală sau, după caz, instanța de judecată. Dacă procedura de mediere a fost declanșată în termenul prevăzut de lege pentru introducerea plângerii prealabile, acest termen se suspendă pe durata desfășurării medierii. Dacă părțile aflate în conflict nu s-au împăcat, persoana vătămată poate introduce plângerea prealabilă în același termen, care își va relua cursul de la data întocmirii procesului-verbal de închidere a procedurii de mediere, socotindu-se și timpul scurs înainte de suspendare. În cazul în care medierea se desfășoară după începerea procesului penal, urmărirea penală sau, după caz, judecata se suspendă, în temeiul prezentării de către părți a contractului de mediere. Suspendarea durează până când procedura medierii se încheie prin oricare dintre modurile prevăzute de prezenta lege, dar nu mai mult de 3 luni de la data semnării contractului de mediere. Mediatorul are obligația să comunice organului judiciar o copie de pe procesul-verbal de închidere a procedurii de mediere. Procesul penal se reia din oficiu, imediat după primirea procesului-verbal prin care se constată că părțile nu s-au împăcat, sau, dacă acesta nu se comunică, la expirarea termenului de trei luni.

Împăcarea nu se confundă cu iertarea, aceasta fiind o manifestare unilaterală de voință a persoanei vătămate care, în anumite cazuri poate avea ca efect înlăturarea răspunderii penale.

În cazul în care intervine împăcarea părților aceasta are ca efect renunțarea la urmărirea penale sau încetarea procesului penal, după caz. Inculpatul nu mai are însă

¹ Î. C. J. - secțiunile unite, dec. nr. 27/19.09.2006, publicată în M. Of nr. 190/20.03.2007.

² V. Pașca, D. Lămășanu, *Înscrisurile certificate de avocat și valoarea lor juridică*, în revista Dreptul nr. 4/1999, p. 71 și urm.

³ Publicată în M. Of. nr. 441/22.05.2006.

posibilitatea de a cere continuarea procesului penal pentru a dovedi că nu este vinovat de săvârșirea infracțiunii, împăcarea având semnificația recunoașterii infracțiunii și a vinovăției inculpatului.

Împăcarea părților are efect și asupra acțiunii civile izvorâte din săvârșirea infracțiunii, stingând odată cu acțiunea penală și acțiunea civilă, astfel că, luând act de împăcarea părților instanța nu poate dispune soluționarea acțiunii civile de acțiunea penală pentru a-l obliga pe inculpat la despăgubiri.

Împăcarea este personală și produce efecte numai dacă intervine până la citirea actului de sesizare a instanței. Împăcarea părților are efecte doar *in personam*, pe cale de consecință împăcarea părților împiedică promovarea și exercitarea acțiunii penale numai față de acei inculpați care s-au împăcat cu persoana vătămată, ceilalți putând fi trași la răspundere penală.

Pentru a produce efectele amintite, împăcarea părților trebuie să îndeplinească anumite condiții după cum urmează:

a) Împăcarea trebuie să se realizeze în cazul acelor infracțiuni expres determinate de lege, în cazul cărora legiuitorul a legat de acest act drept consecință înlăturarea răspunderii penale. După cum arătam mai sus aceste infracțiuni sunt: însușirea bunului găsit sau ajuns din eroare la făptuitor (art. 243), înșelăciunea (art. 244), înșelăciunea privind asigurările (art. 245). În cazul celorlalte infracțiuni urmărite din oficiu, deși în principiu este posibilă o împăcare a părților, ea nu are nici un efect asupra acțiunii penale, ci numai asupra acțiunii civile.

b) Împăcarea părților trebuie să se realizeze între persoana vătămată și infractor.

Pe cale de consecință, părțile trebuie să aibă capacitate de exercițiu. Pentru persoanele lipsite de capacitate de exercițiu, împăcarea se face numai de reprezentanții lor legali, iar în cazul persoanelor cu capacitate de exercițiu restrânsă este necesară încuviințarea persoanelor prevăzute de lege.

În cazul persoanei juridice împăcarea se realizează de reprezentantul său legal sau convențional ori de către persoana desemnata în locul acestuia. În cazul în care infracțiunea este săvârșită de reprezentantul persoanei juridice vătămate împăcarea produce efecte numai dacă este însușită de procuror (art.159 alin. 6), reglementarea fiind similară retragerii plângerii prealabile în situațiile în care acțiunea penală a fost exercitată din oficiu.

Împăcarea intervenita între persoana juridică ce a săvârșit infracțiunea și persoana vătămată nu produce însă efecte fata de persoanele fizice care au participat la comiterea aceleiași fapte, deoarece nici răspunderea persoanei juridice nu înlătură răspunderea persoanei fizice.

c) Împăcarea trebuie să fie personală. Dacă sunt mai mulți participanți la comiterea infracțiunii, împăcarea trebuie să intervină între fiecare învinuit sau inculpat și persoana vătămată. Împăcarea nu se poate efectua prin reprezentare, în afara reprezentării legale prevăzută pentru persoanele lipsite de capacitate de exercițiu, și nici prin intermediul unor substituiți procesuali (ex. soțul pentru soție, părinți pentru copiii majori etc.).

d) Împăcarea trebuie să fie totală, necondiționată și definitivă. Împăcarea este totală atunci când stinge conflictul atât sub aspectul acțiunii penale cât și al acțiunii civile. Nu este posibil ca părțile să se împace sub aspectul exercitării acțiunii penale și să solicite continuarea procesului pentru soluționarea acțiunii civile. Împăcarea nu poate fi nici sub condiția îndeplinirii viitoare a unor obligații de a da, de a face, sau a nu face ceva.

Împăcarea este definitivă întrucât, după ce s-a luat act de împăcarea părților de către organele judiciare, părțile nu mai pot reveni asupra acesteia și nu se mai poate promova o nouă acțiune penală pentru aceeași faptă.

e) Împăcarea înlătură răspunderea penală dacă intervine până la citirea actului de sesizare a instanței. Rechizitoriul constituie actul de sesizare a instanței de judecată potrivit art.328 din Noul Cod de procedură penală și se dă citire în ședință publică în fața instanței care judecă în fond cauza. Ca urmare împăcarea poate interveni oricând în cursul urmăririi penale, în cursul procedurii în camera prealabilă sau în fața instanței de fond, până la citirea actului de sesizare. Și în cazul împăcării părților la fel ca și în cazul retragerii plângerii prealabile intervenția novatoare a legiuitorului a reușit să „tulbure apele” deși nu existau motive justificate de politică penală nici din punctul de vedere al ocrotirii mai bune a intereselor publice și nici din cel al ocrotirii mai bune a intereselor părții vătămate.

În noua reglementare, fundamental diferită de cea existentă în Codul penal din 1968 sau cea propusă de Codul penal din 2004, împăcarea poate interveni în cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale s-a făcut din oficiu, dar numai dacă legea o prevede în mod expres. Împăcarea părților nu mai are nimic în comun cu infracțiunile pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale se face la plângerea persoanei vătămate.

Asemenea infracțiuni pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale se face din oficiu și pentru care împăcarea părților înlătură răspunderea penală sunt doar trei în Noul Cod penal și anume: însușirea bunului găsit sau ajuns din eroare la făptuitor (art. 243), înșelăciunea (art. 244), înșelăciunea privind asigurările (art. 245). Merita oare atâta osteneală novatoare?

Pentru ca elementele novatoare să fie mai pregnante potrivit noii reglementări împăcarea produce efecte numai dacă are loc până la citirea actului de sesizare a instanței (art.159 alin3).

De ce retragerea plângerii prealabile se poate face în tot cursul procesului penal, până la pronunțarea unei hotărâri definitive, iar împăcarea doar până la citirea actului de sesizare a instanței? De ce împăcarea părților poate înlătura răspunderea penală în cazul unor infracțiuni pentru care un interes public justifică exercitarea din oficiu a acțiunii penale și nu poate înlătura răspunderea penală în cazul unor infracțiuni pentru care dreptul de a dispune de exercitiul acțiunii penale este condiționat de manifestarea de voință a persoanei vătămate? Este justificată și eficientă pentru justiția penală o instituție juridică aplicabilă doar în cazul a trei infracțiuni?

Toate acestea justifică mai devreme sau mai târziu revenirea la regimul consacrat al împăcării părților și al retragerii plângerii prealabile.

Împăcarea părților este actul consensual prin care inculpatul și persoana vătămată înțeleg să pună capăt litigiului născut din săvârșirea infracțiunii, înlăturând astfel consecințele sale penale și civile. Ceea ce se realizează în procesul civil pe calea tranzacției, în procesul penal se realizează prin împăcarea părților. Cu toate acestea, împăcarea părților nu este o tranzacție propriu-zisă deoarece, în timp ce tranzacția este o convenție prin care părțile sting un litigiu civil, putându-se înțelege asupra îndeplinirii în viitor a unor obligații (de a da, de a face sau a nu face ceva), împăcarea părților în procesul penal este totală și necondiționată.

Împăcarea este un act juridic bilateral, consensual, are caracter personal și trebuie să fie definitivă. Împăcarea nu poate fi echivocă, fiind necesar să conțină în mod clar acordul de voință al persoanelor care s-au hotărât să se împăce. Organele judiciare trebuie să constate nemijlocit acordul de voință al inculpatului și al persoanei vătămate de a se împăca total,

necondiționat și definitiv, exprimat de aceste părți, personal sau prin persoane cu mandat special, ori prin înscrisuri autentice.¹

Considerăm că acordul părților poate fi consemnat și între-un înscris certificat de avocat în condițiile art. 3 din Legea nr. 51/1995 privind exercitarea avocaturii.²

În condițiile Codului penal în vigoare împăcarea se poate realiza și prin intermediul mediatorilor, potrivit Legii nr. 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator³. În cazul în care procedura de mediere se desfășoară înaintea începerii procesului penal și aceasta se încheie prin împăcarea părților, persoana vătămată nu mai poate sesiza, pentru aceeași faptă, organul de urmărire penală sau, după caz, instanța de judecată. Dacă procedura de mediere a fost declanșată în termenul prevăzut de lege pentru introducerea plângerii prealabile, acest termen se suspendă pe durata desfășurării medierii. Dacă părțile aflate în conflict nu s-au împăcat, persoana vătămată poate introduce plângerea prealabilă în același termen, care își va relua cursul de la data întocmirii procesului-verbal de închidere a procedurii de mediere, socotindu-se și timpul scurs înainte de suspendare.(art. 69 din Legea nr. 192/2006)

Dispozițiile amintite trebuie revăzute în contextul intrării în vigoare a Noului Cod penal, deoarece după cum am arătat, în cazul infracțiunilor urmărite la plângerea prealabilă a persoanei vătămate nu mai este posibilă împăcarea

În cazul în care medierea se desfășoară după începerea procesului penal (art.70 din Legea nr.192/2006), urmărirea penală sau, după caz, judecata se suspendă, în temeiul prezentării de către părți a contractului de mediere. Suspendarea durează până când procedura medierii se încheie prin oricare dintre modurile prevăzute de prezenta lege, dar nu mai mult de 3 luni de la data semnării contractului de mediere. Mediatorul are obligația să comunice organului judiciar o copie de pe procesul-verbal de închidere a procedurii de mediere. Procesul penal se reia din oficiu, imediat după primirea procesului-verbal prin care se constată că părțile nu s-au împăcat, sau, dacă acesta nu se comunică, la expirarea termenului de trei luni.

Împăcarea nu se confundă cu iertarea, aceasta fiind o manifestare unilaterală de voință a persoanei vătămate care, în anumite cazuri poate avea ca efect înlăturarea răspunderii penale.

În cazul în care intervine împăcarea părților aceasta are ca efect renunțarea la urmărirea penală sau încetarea procesului penal, după caz. Inculpatul nu mai are însă posibilitatea de a cere continuarea procesului penal pentru a dovedi că nu este vinovat de săvârșirea infracțiunii, împăcarea având semnificația recunoașterii infracțiunii și a vinovăției inculpatului.

Împăcarea părților are efect și asupra acțiunii civile izvorâte din săvârșirea infracțiunii, stingând odată cu acțiunea penală și acțiunea civilă, astfel că, luând act de împăcarea părților instanța nu poate dispune soluționarea acțiunii civile de acțiunea penală pentru a-l obliga pe inculpat la despăgubiri.

Împăcarea este personală și produce efecte numai dacă intervine până la citirea actului de sesizare a instanței. Împăcarea părților are efecte doar *in personam*, pe cale de consecință împăcarea părților împiedică promovarea și exercitarea acțiunii penale numai

¹Î. C. C. J.- secțiunile unite, dec.nr.27/19.09.2006, publicată în M.Of.nr.190/20.03.2007.

² V. Pașca, D. Lămășanu, *Înscrisurile certificate de avocat și valoarea lor juridică*, în revista Dreptul nr. 4/1999, p.71 și urm.

³ Publicată în M. Of. nr. 441/22.05.2006.

față de acei inculpați care s-au împăcat cu persoana vătămată, ceilalți putând fi trași la răspundere penală.

Pentru a produce efectele amintite, împăcarea părților trebuie să îndeplinească anumite condiții după cum urmează:

a) Împăcarea trebuie să se realizeze în cazul acelor infracțiuni expres determinate de lege, în cazul cărora legiuitorul a legat de acest act drept consecință înlăturarea răspunderii penale. După cum arătam mai sus aceste infracțiuni sunt: însușirea bunului găsit sau ajuns din eroare la făptuitor (art.243), înșelăciunea (art.244), înșelăciunea privind asigurările (art.245).În cazul celorlalte infracțiuni urmărite din oficiu, deși în principiu este posibilă o împăcare a părților, ea nu are nici un efect asupra acțiunii penale, ci numai asupra acțiunii civile.

b) Împăcarea părților trebuie să se realizeze între persoana vătămată și infractor.

Pe cale de consecință, părțile trebuie să aibă capacitate de exercițiu. Pentru persoanele lipsite de capacitate de exercițiu, împăcarea se face numai de reprezentanții lor legali, iar în cazul persoanelor cu capacitate de exercițiu restrânsă este necesară încuviințarea persoanelor prevăzute de lege.

În cazul persoanei juridice împăcarea se realizează de reprezentantul sau legal sau convențional ori de către persoana desemnata în locul acestuia. În cazul în care infracțiunea este săvârșită de reprezentantul persoanei juridice vătămate împăcarea produce efecte numai dacă este însușită de procuror (art.159 alin. 6), reglementarea fiind similară retragerii plângerii prealabile în situațiile în care acțiunea penală a fost exercitată din oficiu.

Împăcarea intervenită între persoana juridică ce a săvârșit infracțiunea și persoana vătămată nu produce însă efecte față de persoanele fizice care au participat la comiterea aceleiași fapte, deoarece nici răspunderea persoanei juridice nu înlătură răspunderea persoanei fizice .

c) Împăcarea trebuie să fie personală. Dacă sunt mai mulți participanți la comiterea infracțiunii, împăcarea trebuie să intervină între fiecare învinuit sau inculpat și persoana vătămată. Împăcarea nu se poate efectua prin reprezentare, în afara reprezentării legale prevăzută pentru persoanele lipsite de capacitate de exercițiu, și nici prin intermediul unor substituți procesuali (ex. soțul pentru soție, părinți pentru copiii majori etc.).

d) Împăcarea trebuie să fie totală, necondiționată și definitivă. Împăcarea este totală atunci când stinge conflictul atât sub aspectul acțiunii penale cât și al acțiunii civile. Nu este posibil ca părțile să se împăce sub aspectul exercitării acțiunii penale și să solicite continuarea procesului pentru soluționarea acțiunii civile. Împăcarea nu poate fi nici sub condiția îndeplinirii viitoare a unor obligații de a da, de a face, sau a nu face ceva.

Împăcarea este definitivă întrucât, după ce s-a luat act de împăcarea părților de către organele judiciare, părțile nu mai pot reveni asupra acesteia și nu se mai poate promova o nouă acțiune penală pentru aceeași faptă.

e) Împăcarea înlătură răspunderea penală dacă intervine până la citirea actului de sesizare a instanței. Rechizitoriul constituie actul de sesizare a instanței de judecată potrivit art.328 din Noul Cod de procedură penală și i se dă citire în ședință publică în fața instanței care judecă în fond cauza. Ca urmare împăcarea poate interveni oricând în cursul urmăririi penale, în cursul procedurii în camera prealabilă sau în fața instanței de fond, până la citirea actului de sesizare.